

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

TÜRKİYE'DE YERLİ ÜRETİM

BURÇİN KABAKCI

MADE IN TURKEY

Pars / Kirpi / Arma / Kobra

ABD dahil 60 ülkeye satılan yüzde yüz Türk askeri ürünler

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
Ocak, 2018
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. TÜRKİYE'DE YERLİ ÜRETİMİN GEÇMİŞİ	2
2. II. DÜNYA SAVAŞININ YERLİ ÜRETİME ETKİLERİ	4
3. SAVUNMA SANAYİSİNDE KULLANILAN YERLİ TEÇHİZATLAR	4
4. YERLİ ÜRETİMLE İLGİLİ ATILAN ADIMLAR	10
4.1 KOSGEB Stratejik Ürün Desteği	10
4.2 Yerleştirme Yürütme Kurulu	11
5. KAYNAKÇA.....	12

1. TÜRKİYE'DE YERLİ ÜRETİMİN GEÇMİŞİ

Cumhuriyetin ilanından önce 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir'de gerçekleşen ilk İktisat kongresinde ekonomik bağımsızlığın önemi açısından milli sanayi hareketi oluşturulması için önemli bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar;

- Hammaddesi yurt içinden sağlanan veya yetiştirilebilen sanayi ülkemizde bir an önce kurulmalıdır,
- El işçiliğinden ve küçük imalattan süratle fabrika üretimlerine veya büyük işletmelere geçilmelidir,
- Dış rekabete dayanabilmek için sanayinin toplu ve bütün olarak kurulması gerekmektedir,
- Yabancıların kurdukları tekellerden ve yabancı ürünlerden kaçmak gerekir,
- Demiryolu inşaat programına hemen başlanmalıdır.

Yukarıda görüldüğü üzere, gerçekleştirilen Kongrede yerli üretimin önemi açıkça vurgulanmış ve bu öneme hizmet edebilmek amacıyla adımlar atılmaya başlanmıştır. 1925 yılında Atatürk'ün emri ile kurulan Türk Tayyare Cemiyeti ileriki yıllarda Türk Hava Kurumu olarak görevine devam etmiştir. Aynı tarihlerde kurulan Tayyare Motor ve Otomobil Anonim Şirketi (TOMTAŞ) Türk Hava Kuvvetlerinin ihtiyacı olan her türlü uçağı üretebilmek ve bakımını yapabilmek amacıyla kurulmuştur. Bu faaliyetlerin başlangıcı olarak, 6 Ekim 1928'de Kayseri'de Türk-Alman iş birliği ile Junkers A-20 modeli uçak üretimine başlanmıştır. 15 adet üretilen Junkers A-20'den sonra 1932 yılı sonrasında Amerikan Curtis-Wright montajına başlanmıştır. 1948 yılına gelene kadar toplam 145 adet Alman Gotha, 112 adet İngiliz Miles-Magister tipi uçak üretilmiştir.

Bu dönemlerde ülkenin kalkınması için birçok fabrika ve kurum kurulmuştur. Bu kurumlardan bazıları şunlardır; 1924'de Ankara fişek fabrikası, Gölcük tersanesi, İş Bankası, 1925 yılında Eskişehir hava tamirhanesi, 1926 yılında Alpullu ve Uşak şeker fabrikası, Kırıkkale Mühimmat Fabrikası, 1927'de Eskişehir Kiremit Fabrikası, 1928'de Kırıkkale Elektrik Santrali ve Çelik Fabrikası, 1929'da İstanbul Otomobil Montaj Fabrikası, 1930'da Tabanca, Havan ve Mühimmat Fabrikası, 1931'de Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü, 1932'de Merkez Bankası, 1938'de Sivas Çimento Fabrikası gibi birçok kurum kurulmuştur.

Kurulan bu fabrikalar sayesinde 1929-1938 yılları arasında ağır sanayi üretimi %152 artarken, toplam sanayi üretimi de %80 oranında artmıştır.

1936 yılında Nuri Demirağ tarafından başlatılan havacılık sektörü ile İstanbul-Beşiktaş'ta tasarım ve prototip atölyesi, Sivas-Divriği'de uçak fabrikası ve havacılık okulu tesisi, 1937'de Selahaddin Alan Beşiktaş-Hayrettin iskelesinde Etüt Atölyesi, 1945'de Divriği'de Gök Uçuş okulu kurulmuştur. Tüm bu girişimler için bugün ki Atatürk Havaalanı olan havaalanını açmıştır. İlk paraşüt imalatı da yine bu tesislerde yapılmıştır. Kurulan bu okulda 1943 yılına kadar 290 pilot yetişmiş ve THK'na 65 adet planör ve 15 adet eğitim uçağı teslim edilmiştir. Sonraki yıllarda gelişen fabrika yurt dışından talepler almaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'ye sığınan Alman ve Polonyalı mühendisler ile birlikte THK Etimesgut'ta atölyeleri büyüterek 1942 yılında uçak fabrikasını kurmuştur. Fabrika 10 yıl içerisinde 16 tip uçak tasarımı ve 126 adet Türk tasarımı uçak gerçekleştirmiştir. Bunların arasında en önemlisi sayılabilecek THK-13 "Uçan Kanat" test uçuşlarında yaşanan bir kaza nedeni ile geliştirilememiştir.

2. II. DÜNYA SAVAŞININ YERLİ ÜRETİME ETKİLERİ

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na doğrudan katılmamasına rağmen savaşın getirdiği tüm ağır şartları yaşamıştır. Savaşa girme ihtimaline önlem almak amacıyla ülke gelirinin önemli bir bölümü savunmaya ayrılmıştır. Seferberlik nedeni ile iş gücü azalmış, üretim de önemli ölçüde azalmıştır. İthalat yarı yarıya düşmüş, karaborsa ve haksız kazanç artmıştır. Sanayi üretimi, tarımsal gelir, milli gelir önemli ölçüde azalmıştır. Savaş bittiğinde Türkiye ekonomisi 1934 yılındaki durumunun gerisine düşmüştür.

Rusya'nın boğazlarda hak talepleriyle karşı karşıya kalan Türkiye destek için Amerika'ya yakınlaşmıştır. Bu yakınlaşma sonucunda ABD, Türkiye'ye Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde yardımlar gerçekleştirmiştir. 400 milyon \$ civarında gerçekleşen yardımların 135 milyon \$'ı hibe, kalan kısmı da geri ödeme şartıyla verilmiştir. Yardımların %60'ı tarım alanında kullanılmış, ancak tarım aletlerinin yurtdışından alınması sebebiyle bakım-onarım maliyetleri o dönemde ülkenin dış ticaret dengesini alt üst etmeye yetmiştir. Verilen yardımların diğer kısmı da karayollarının gelişmesi için verilmiş olup, Atatürk döneminde başlanan demiryolu yapımı durdurularak karayolu ulaşımı artırılmıştır. Böylece ithal ettiğimiz yabancı araç ve otobüsler ile birlikte yedek parça ve petrol ihtiyaçlarımızda doğmuştur.

1950 yılından sonra uçak fabrikalarına verilen talepler iptal edilerek uçak üretimimiz de durdurulmuştur.

3. SAVUNMA SANAYİSİNDE KULLANILAN YERLİ TEÇHİZATLAR

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden bu yana dış güçlerin her zaman yakın takibinde olmuştur. Gerek ekonomik anlamda gerekse siyasi anlamda dışa bağımlı bir ülke olmamız içinde her fırsatı değerlendirmişlerdir. İçeride ve dışarıda yer alan düşmanlarımız zaman zaman amaçlarına ulaşmayı başarmış olsalar da özellikle son yıllarda dışa bağımlılığımızı azaltmaya yönelik izlenen politikalar sayesinde daha bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan bir ülke konumuna gelmiş bulunmaktayız. Bu politikaların başında da yerli ve milli üretime verilen önem ve teşvikler yer almaktadır. Özellikle savunma sanayisinde kullanılan yeni nesil yerli silahlarımız, şu günlerde Afrin'de savaşan ordumuz tarafından kullanılarak birçok başarıya imza atılmasında yardımcı olmaktadır. Ülkemizin savunma sanayisinde kullandığı yerli silahlarımız şunlardır;

- **ATAK HELİKOPTERİ:** İlk adımı 1995 yılında atılan Türkiye'nin yerli üretimi taaruz ve taktik keşif helikopteri olan Atak, İtalyan AgustaWestland, TUSAŞ ve ASELSAN ortaklığında geliştirilen ATAK T-129 helikopteri ilk uçuşunu 2009 yılında AgustaWestland tesislerinde gerçekleştirmiştir.

- **SOM FÜZESİ:** TÜBİTAK SAGE tarafından geliştirilen ve üretimini ROKETSAN'ın yaptığı yerli cruise füzesinin menzili 180 kilometrenin üzerindedir.

- **TUSAŞ ANKA:** Türk Havacılık ve Uzay Sanayi (TUSAŞ) tarafından geliştirilen İnsansız Hava Aracı ANKA, ilk silahlı operasyonunu 2017 yılının Temmuz ayında gerçekleştirmiştir.

- **CİRİT FÜZESİ:** Cirit Türkiye'nin roket ve füze sistemleri üreticisi olan ROKETSAN tarafından geliştirilmiştir. Hafif zırhlı/zırhsız sabit ve hareketli hedeflere karşı yüksek hassasiyete sahip, sınıfının en uzun menzilli füzesi olan Cirit, ATAK helikopterlerince de kullanılmaya başlanmıştır.

- **ZİPKİN:** Türkiye'nin ilk yerli Kaidiye Manteli Stinger'i (KMS) olan Zıpkın, ASELSAN tarafından üretilmiştir. Zıpkın TSK envanterindeki yerini 20 Ekim 2004 tarihinde almıştır.

- **KAYI SINIR GÜVENLİK SİSTEMİ:** Modern elektronik algılayıcı cihazların yer aldığı “Kayı Sınır Güvenlik Sistemi” Hatay sınırında hizmet vermektedir. Türk yapımı cihazların yer aldığı elektronik sistem sayesinde sınıra yaklaşan İHA, araç veya insanları tespit edip, komuta merkezini uyarılmaktadır. Sınırdaki kaydedilen tüm görüntüler tek merkezde toplanmakta ve kameralar tehdit oluşturan nesneye otomatik odaklanmaktadır. Radar karıştırıcı cihazların da bulunduğu sistem, her türlü tehditte komuta merkezindeki güvenlik güçlerine bilgi aktarmaktadır.

- **FIRTINA OBÜSÜ:** Atış kontrol sisteminde ASELSAN imzalı özel bir yazılımın kullanıldığı Fırtına, 25 kilometre menzilli yaptığı atışlarda, yakın aralıklarla attığı mermilerle hedefi üç farklı noktadan vurabilme özelliğine sahiptir.

- **UMTAS FÜZESİ:** Lazer güdümlü füze L-UMTAS'ın atış testleri ve milli imkanlarla üretilen Atak helikopterine entegrasyon çalışmaları geçtiğimiz yıl başarıyla sonuçlandırılmıştır. UMTAS'lar Atak helikopterlerinde kullanılabilirler.

- **ALTAY TANKI:** Altay Türkiye'nin geliştirdiği 3+ nesil ana muharebe tankıdır. Şu anda tasarım aşamasındadır. Otokar tarafından üretilen Türkiye'nin ilk Milli Ana Muharebe Tankı Altay'ın tasarımında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerçekleştirebileceği her türlü harekât şartları ve katılım sağlayacağı BM/NATO hareketlerinin ihtiyaçları göz önünde

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

bulundurulmuştur. Altay tankının seri üretiminin 2019 yılının ilk çeyreğinden itibaren teslim edilmeye başlanması beklenmektedir.

- **HİSAR FÜZELERİ:** Askeri üs, liman, tesis ve birliklerin hava tehditlerinden korunması amacı ile sabit ve döner kanatlı uçaklara, seyir füzelerine, havadan karaya atılan füzelere ve insansız hava araçlarına karşı HİSAR-A 10+km, HİSAR-O 16+ km menzil aralıklarında kullanılan hava savunma füzeleridir.

- **KAPLAN:** Muharebe ağırlığına bağlı olarak 22-25 Bg/ton güç ağırlık oranında, otomatik şanzımanlı, ana muharebe tankları ile ortak hareket yeteneğine sahip yeni nesil zırhlı muharebe aracıdır. Araç farklı alt sistemlerin entegre edilmesi suretiyle her türlü görevi yerine getirmeye olanak sağlayan platform tasarımına sahiptir. Balistik malzemelerden, balistik kaynak tekniği ile birleştirilerek imal edilmektedir. Gövdesi su sızdırmaz olup, kapaklar ve tapalar su sızdırmaz contalıdır. Güç grubu kabini ile genişletilmiş sürücü bölmesi aracın ön kısmında yer alırken, nişancı ve komutan mahalleri aracın orta kısmında bulunmaktadır.

- **PARS 4X4:** İleri gözetleme, anti-tank ve komuta kontrol gibi özel maksatlı görevleri yerine getirmek üzere tasarlanmış bir araçtır. 25-30 Bg/ton gücündeki araç 1.9 m'lik düşük bir siluete ve amfibi özelliğe sahiptir. 5 kişilik mürettebatı bulunan araç

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

hiçbir hazırlık gerektirmeden derin ve akıntılı suda operasyon yapabilmektedir. Mayınlara ve el yapımı patlayıcılara karşı korumalı olan aracın gövdesi, balistik malzemeden üretilmiş olup, CH-47 Chinook ağır yük helikopteri dahil her türlü askeri kargo uçağı ile taşınabilmektedir.

- **ANKEROT:** Konya'lı Elfatek Elektronik firması tarafından özellikle Doğu ve Güneydoğu'da terör örgütü PKK'ya karşı mücadele veren asker ve polislin kullanabilmesi için üretilen Ankerot, tank görünümülu uzaktan kumandalı mini insansız araçtır.

- **KORAL:** ASELSAN tarafından özgün olarak geliştirilen, hedef ülke radarların karıştırılıp aldatılmasını ve iş yapamaz hale getirilmesini sağlayan "KORAL" Mobil Elektronik Harp Sistemi, Hava Kuvvetleri Komutanlığına teslim edilmiştir. KORAL Mobil Elektronik Harp Sistemi, askeri taktik araçlara entegre edilen ve geniş bir frekans bandında çalışan Elektronik Destek Sistemi (KORAL ED) ile Elektronik Taarruz Sistemi'nden (KORAL ET) oluşmaktadır.

- **KUNDUZ – AZMİM:** Türk ordusunun amfibik zırhlı aracı Kunduz – Azmim, hem karada hem de suda görev yapabilmektedir. FNSS tarafından üretilen zırhlı istihkam aracı, savaş sırasında en kritik bölgelerde dahi görev alabilmektedir. Aracın üzerinde, termal kamera, sis havanları, 2 adet su jeti, iklimlendirme ve KBRN Sistemi, Balast boşaltma sistemi, dozer bıçağı yer almaktadır. 2 personelin kullandığı araç, karada saatte 45, suda ise 8,6 km hız yapabilmektedir. Azami 400 km yol yapabilen zırhlı araç, nokta dönüşü de yapabilmektedir.

- **OTOKAR – ARMA:** Yüksek taktik ve teknik özelliklere sahip yeni nesil çok tekerlekli modüler bir araç olan ARMA, üstün hareket kabiliyeti, yüksek mayın ve balistik koruma ile orta ve yüksek kalibre silah sistemi entegrasyon opsiyonlarına sahiptir. Arma, en zorlu arazi koşullarında bile hizmet verebilmektedir.

- **KİRPİ:** Adını korunması yönüyle Kirpiden alan bu araç BMC tarafından üretilmektedir. Tasarım ve üretim amacı mayına karşı dayanıklı zırhlı personel taşıyıcı olan kirpinin başlıca kullanıcılarını Türk Silahlı Kuvvetleridir.

- **TULPAR:** A400M ile taşınabilirlik, modüler koruma yapısı, elektronik alt yapı ve düşük silüet gibi teknik ve taktik özellikleri ile geleceğin zırhlı muharebe aracıdır. Geniş iç hacmi, yüksek taşıma kapasitesi ve esnek mimarisi ile gelecekte ortaya çıkabilecek zırh ve görev donanımı ihtiyaçlarına cevap verebilecek genişleme kapasitesine sahiptir.

- **URAL:** Otokar tarafından tamamı zırh sacından üretilmiş personel kabini ile farklı tehditlere karşı sağladığı üst seviye personel korumasına ilave olarak; geniş iç hacmi ve koltuk ara mesafeleri, ergonomik tam boy koltukları, süspansiyonu ve sınıfındaki en büyük lastik ebadı sayesinde personel konforunu da en üst seviyede tutmaktadır.

- **OTOKAR COBRA:** Otokar firması tarafından 1997 yılında üretimine başlanan zırhlı personel taşıyıcı aracıdır. Azami 100 km hıza çıkabilen araçta bir adet 1 x 7.62 mm veya 12.7 mm makineli tüfek bulunmaktadır. 9 personel taşıma kapasiteli lastik tekerlekli 4x4 Cobra Zırhlı aracın amfibik versiyonu da bulunmaktadır. Kazakistan Silahlı Kuvvetleri ihtiyacı için Otokar şirketi Kazakistan Engineering şirketi ile 2011 yılında yapılan anlaşma doğrultusunda ortak lisanslı üretim yapmaktadır.

- **TCG HEYBELİADA (F511):** Pendik'teki Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı İstanbul Tersanesi'nde 2005 yılında ilk kaynağı vurulan TCG Heybeliada, 27 Eylül 2008 tarihinde suya inmiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başarılı bir şekilde gerçekleştirilmekte olan Afrin Harekâtı için Suriye sınırına birçok farklı kentten askeri araç ve personel sevkiyatı yapılmaya devam edilmektedir. Operasyon için kullanılan yerli silah ve savunma teknolojileri bölgede en çok dikkat çeken unsurlarından biri olmuştur. Harekât kapsamında Hatay'ın Afrin sınırına 40 km'lik alana kurulması planlanan Kayı Sınır Güvenlik Sistemi'nin büyük bir kısmı başarılı bir şekilde faaliyete geçirilmiştir. Onlarca farklı elektronik algılayıcıya ev sahipliği yapan ve sınır hattını 7/24 gözetleyen sistem, bu sayede sınır hattına yaklaşmakta olan insansız hava aracı, araç ve insanları tespit ederek komuta merkezini uyarmaktadır.

4. YERLİ ÜRETİMLE İLGİLİ ATILAN ADIMLAR

Savunma sanayide gerçekleştirilen yerli üretimin hem ülke ekonomisine hem de dışa bağımlılığımızın azalmasında önemli katkıları olmaktadır. Ancak tabii ki tek başına yeterli olmayacaktır. Bunun içinde hükümetin yakın zamanda atmış olduğu adımlar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi; "KOSGEB STRATEJİK ÜRÜN DESTEĞİ"dir.

4.1 KOSGEB Stratejik Ürün Desteği

Bu destek programıyla birlikte ithalatı yüksek olan stratejik ürünlerin yerlileştirilmesi ve millileştirilmesi hedeflenmektedir. Üretimde daha yüksek oranda yerli girdi kullanımı sağlanacak olup, KOBİ'lerin teknolojik üretim yeteneklerinin geliştirilmesi ve teknolojinin tabana yayılması kolaylaşacaktır. KOBİ ile büyük işletmelerin birlikte hareket edebilme yetenekleri geliştirilirken, ithal bağımlılığı yüksek olan ara malların yerli üretiminin desteklenmesi ile ithalatın ve cari açığın azaltılması hedeflenmektedir. Öte yandan yurt içi üretimde yerli ara malı kullanımı sağlanarak yerli imalat sanayinin altyapısının geliştirilmiş olacaktır. KOBİ'lerde nitelikli insan kaynağının oluşturulması ve istihdamın artırılması sağlanacaktır.

Cari açığın azaltılmasına katkıda bulunacak yatırımlar desteklenecek. Cari açığı azaltmaya katkıda bulunacak ürünler KOSGEB başkanlığı tarafından belirlenerek, bu ürünlerin üretilmesi ve ticarileşmesini sağlayabilecek işletmeler bu destekten faydalanabilecek. Yüzde 70 geri ödemesiz sağlanacak destekler; makine teçhizat, yazılım giderleri, personel gideri, bilgi transferi, test-analiz, kalibrasyon ve referans numune desteği ve hizmet alımı destekleri

şeklinde olacak. Destek oranları **%70 geri ödemesiz, %30 geri ödemeli** oranı uygulanarak destek kapsamında alınacak makine teçhizatın yerli üretim olması önemli olup, yatırımın gerçekleşmesi için alınacak makine-teçhizat ve yazılım giderleri **yerli malı belgesi kapsamında alınması durumunda geri ödemesiz destek oranına %15 ilave edilecek**. İşletmeler desteklenmesi ön görülen tutarın %25'i kadar erken ödeme alabilecekler. Destek kapsamında istenen teminat mektubu giderleri de %100 oranında desteklenecek. **Proje süresi** en çok **36 ay** olup, kurul kararı ile 6 aya kadar ek süre verilebilecek. Program kapsamında verilecek desteklerin toplam üst limiti 5.000.000 TL olarak belirlenmiştir.

Başkanlık; kalkınma planları, hükümet programları ve yıllık programlarda belirlenen hedefler ile stratejik dokümanlardaki öncelikler doğrultusunda; bölgesel, sektörel ve ölçeksel kriterler ile teknoloji düzeyi ve özel hedef gruplarını dikkate alarak iki katını geçmemek üzere destek üst limitini artırabilecek. Stratejik Ürün Destek Programı ile; cari açık problemini azaltmaya katkıda bulunacak yatırımların desteklenmesi yoluyla; ithalat miktarı yüksek stratejik ara malların yerli üretiminin teşvik edilmesi, ülke ekonomisine katma değer sağlanması, imalat sanayinde yerli girdi oranının arttırılması ve yerli imalat sanayinin gelişmesinin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

4.2 Yerileştirme Yürütme Kurulu

Yurt içi sanayisinin uluslararası pazar entegre olarak geliştirilmesi, yüksek teknolojlili ürünlerin sanayi ve ihracattaki payının artırılması amacıyla "Yerileştirme Yürütme Kurulu" oluşturulmasına dair bir genelge yayınlanmıştır. 24 Ocak 2018 tarihinde yayımlanan genelgede sanayimizin ithalat bağımlılığını azaltacak, rekabet gücünü artıracak programların hayata geçirilmesi amacıyla çalışmalar yürütmek üzere ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı başkanlığında; Bilim Sanayi ve Teknoloji, Ekonomi, Gümrük ve Ticaret, Kalkınma ve Maliye Bakanları ile gündemdeki konulara göre ilgili bakanların katılımı ile oluşturulan kurulun sekretarya hizmeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı tarafından gerçekleştirilecektir.

Söz konusu kurulun çalışmaları ile ortak akıl oluşturulması, yurt içi sanayimizin uluslararası pazarlara entegre olarak geliştirilmesi, orta-yüksek ve yüksek teknolojlili ürünlerin sanayi ve ihracatımız içerisindeki payının arttırılması hedeflenmektedir.

5. KAYNAKÇA

- http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/E-Dergi/2017_Aral%C4%B1k.pdf
- https://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/iste-turkiyenin-yeni-nesil-yerli-silahlari,4LfUJpJY3Ee21ZjqzpyLrg/UY_WeOb3xUKvSldM5SYpgg
- <https://bilgibirikimi.net/2012/06/08/2-dunya-savasi-ve-turkiye-2-dunya-savasi-turkiyeyi-nasil-etkiledi/>
- <https://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2017/12/15/yerli-tankin-seri-uretimi-icin-tarih-verildi>
- <http://www.denizhaber.com/yerli-ve-milli-projelerden-kimler-rahatsiz-makale,101075.html>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/01/20180124-5.pdf>
- <https://www.stratejikortak.com/2017/01/ikinci-dunya-savasi-ve-turkiye.html>